

- **तत्पुरुषसमास** словосполучення (зникає відмінок, число і рід)
तत्पुरुषः (तस्य पुरुषः) його слуга.
Самаса отримує рід і число останнього слова. Головне слово — останнє.
- **कर्मधारय** прикметник-характеристика та іменник
(зникають узгоджені відмінок, число і рід)
कृष्णमृगः (कृष्णः च मृगः च) горна антилопа.
Самаса отримує рід і число останнього слова.
- **बहुव्रीहिसमास** прикметник
(випадає вказівний займенник, іноді дієслово «мати», іноді й відмінок)
कृतान्तः (कृतः अन्तः येन सः) той, ким зроблений кінець (Яма),
चक्रपाणिः (चक्रं पाणौ यस्य सः) той, у кого в руках зброя-чакра (Вішну).
Приклад: багатодітний — той, у кого є багато дітей, посудомийка — та, хто мие посуд, одружений — той, у кого є дружина, безхазяйний — той, у кого нема хазяїна.
Самаса отримує рід того суб'єкта, якого вона описує.
- **द्विगुसमास** містить числівник та іменник (зникає відмінок числівника)
द्विगु (द्वौ गौ) дві корови. द्विगुणं (द्वयोः गुणयोः समहारम्) двоякісність.
Самаса отримує рід останнього слова і число числівника.
- **द्वन्द्वसमास** перелік однорідних об'єктів (зникає узгоджений відмінок та сполучник «і»)
प्रियाप्रियम् (प्रियानाम् अप्रियं समहारम्) приємне і неприємне, हस्तपादौ (हस्तौ पादौ च) руки і ноги.
Відрізняються такі типи: самахара-д्वандва (утворює слово середнього роду) та ітаратара-д्वандва (отримує число за кількістю описаних об'єктів, рід має ієрархію (середній, чоловічий, жіночий)).
- **उपपादसमास** прикметник, утворений віддієслівним іменником (зникає закінчення дієслова і 2й відмінок)
खगः той, що йде по небу (птахи, комахи). पादप той, що п'є ногами (дерево).
Приклади: тихохід, мухомор. Самаса чоловічого роду.
- **अव्ययीभव** прислівник, утворений префіксом або часткою
(зникає відмінок останнього іменника)
यथाशक्ति посильно. Самаса створює незмінну частину мови середнього роду.
- **अलुक्समास** іменник (зберігаються закінчення відмінків)
आत्मनेपद् закінчення для себе.
Рідкісна самаса. Отримує рід, відмінок і число за останнім словом.

§ 1 Існує декілька елементів, які сильно впливають на синтаксис, тому під час перекладу варто почати з них:

- ◆ इति — маркер прямої мови, цитати або крапки.
- ◆ Корелятивні конструкції вказують на умову, від якої залежить основна дія
- ◆ Дієприслівники та активний дієприкметник теперішнього часу також ділять речення на підрядні частини.

§ 2 Повна послідовність перекладу —

- зняття сандх;
- пошук конструкцій, які поділяють речення на частини (iti, корелятив, дієприслівник);
- визначення відмінків;
- пошук і переклад присудка;
- переміщення слів у «прямий» порядок (अन्वयः);
- переклад усіх слів, починаючи з підмета, присудка, доповнення, включно із самасами;
- формування кальки (буквального перекладу);
- формування контекстного перекладу (узгодженого з попередніми та наступними фразами);
- стилістична редактура перекладу.

§ 3 Визначення самас за класифікацією Паніні:

pūrvapadārthapradhāno vyayībhāvah.

ав'яї-бхава — (та самаса, в якій) основний зміст в першій частині.

uttarapadārthapradhānas tatpuruṣah.

тат-пурӯша — (та самаса, в якій) основний зміст в останній частині.

ubhayapadārthapradhāno dvandvah.

двандва — (та самаса, в якій) основний зміст в обох частинах.

anyapadārthapradhāno bahuvrīhiḥ.

бахувріхі — (та самаса, в якій) основний зміст в іншому слові.

dviḥ i karma-dhārayau tatpuruṣabhedau.

двіḥ і карма-дхарая — (та самаса, в якій) основний зміст в тій же частині, що і в татпурӯші.

§ 4 Відокремлення самас з-поміж інших випадків з'єднання слів

У санскриті слова з'єднуються в результаті правил зовнішніх сандхі. Таке поєднання — ще не самаса.

Як відрізнити, де самаса, а де ні? Якщо під час поділу на слова, у слів є відмінкові закінчення — ці слова не утворюють самасу (виняток - алуksamаса), якщо ж під час поділу залишаються тільки основи слів, таке зібрання основ — самаса.

Стійке впізнавання відмінкових закінчень — гарантія вірного визначення частини мови, і її перекладу відповідно. Саме тому вивченням теми «самаси» слід займатися після теми «відміна».

क) Визначте, де самаса, а де — ні:

१ गुरुरिच्छति =

२ तथागतः =

३ नरैर्ज्ञानं पठन्ते =

५ वृकव्याघ्रसिंहाः =

६ नरोऽपि =

७ महात्मा =

८ जगदेतच्चराचरम् =

९ गुर्विच्छा =

§ 5 Самасавіграха — це процес відновлення самаси. У цьому зошиті ми вивчаємо традиційні типи самасавіграхи різних типів самас, оскільки вони часто зустрічаються в коментарях.

§ 6 तत्पुरुषसमास утворена від словосполучення, в якому зникає відмінок, число і рід. Щоб перекласти таку самасу, ми спершу поділяємо її на слова, за допомогою дефісу तत्-पुरुषः. Методологічно, переклад татпурушасамаси починають з останнього слова. Далі слід припустити, в якому відмінку стосунки між словами (з другого до сьомого) — तं पुरुषः, तेन पुरुषः, तस्मै पुरुषः, तस्मत् पुरुषः, तस्य पुरुषः, तस्मिन् पुरुषः,

після перекладу всіх гіпотез ми бачимо, що найлогічнішим є варіант шостого відмінку «його слуга».

Деякі слова, утворені префіксом अ, також є тат-пуруша самасами (नञ्-तत्पुरुषः अब्राह्मणः не-брахман).

ग) Зробіть самаса-віграху і переклад самас типу «татпуруша»

विभक्तिः	समास	समासविग्रह	переклад самаси
1 षष्ठी	देवपुत्रः		
2 तृतीया	रामदत्तः		
3 षष्ठी	राक्षसकन्या		
4 षष्ठी	सीतापुस्तकम्		
5 षष्ठी	लिङ्गमूलम्		
6 सप्तमी बहुवचनम्	नरोत्तमः		
7 तृतीया	निद्राबाधितः		

विभक्तिः	समास	समासविग्रह	переклад самаси
8	तृतीया	नृपहतः	
9	पञ्चमी	मरणभयः	
10	सप्तमी	वनवासः	
11	सप्तमी	जलक्रीडा	
12	चतुर्थी	पादोदकम्	
13	द्वितीया	स्वर्गगमनम्	

§ 7 कर्मधारायसमास

Кармадхарая вважається підтипом татпурушасамаси. Найчастіше складається з прикметника та іменника, тож при утворенні самаси випадає відмінок і число прикметника. Відмінок і число прикметника збігається з числом і відмінком іменника.

Класична **самасавіграха** самас типу «кармадхарая»

горна змія कृष्णश्चासौ सर्पश्च कृष्णसर्पः | कृष्णः च असौ सर्पः च

дві горних змії कृष्णौ च तौ सर्पो च कृष्णसर्पो | горні змії कृष्णाश्च ते सर्पाश्च कृष्णसर्पाः

§ 8 Типи самас кармадхарая:

- та, в якій слово, що визначається — праворуч, कृष्णसर्पः горна змія.
- та, в якій обидва слова — визначення, शिवशक्तयः шіва-шактійські.
- порівняння на початку — मेघश्यामः темний немов хмара.
- порівняння в кінці, पुरुषव्याघ्रः людина, що подібна тигру.
- визначення, गुणबुद्धिः свідомість, що є якістю.

Самаси, які утворені разом із займенниками सर्व, एक — карма-дхарая: सर्वशैलाः всі гори.

ख) Перекладіть самаси за типом «карма-дхарая» (прикметник + іменник)

सुन्दरमृगः

प्रियमित्रम्

हतरक्षसाः

त्यक्तभार्या

रक्तलता

बहुशुकाः

मृतरक्षसः

राजर्षिः

अभिज्ञातशूरौ

शिवशक्तयः

घ) Перекладіть санскритом і зробіть або кармадхарая, або тат-пуруша самасу. Слова є в словнику в кінці зошиту:

1 Друг ракшаса.

2 Найкраща книга.

3 Найкраща серед ракшасів.

4 Зроблена книга.

5 Зроблене для книги.

6 Багато людей.

7 Кохана дівчинка.

8 *Коханий Сітою.*

9 *Царські ноги.*

10 *Попугай для дружини.*

11 *Страх закону.*

ॐ) Перекладіть речення, підкреслену частину — однією самасою (карма-дхарая або тат-пуруша).

тип самаси

12 *Бабу книгу коханого.*

13 *Мертвий через друга ракшас.*

14 *Впізнаний Сітою Рама.*

15 *Рамою впізнана Сіта.*

च) Визначте тип самас і перекладіть:

1 प्रत्यर्थिभूभुजः

2 स्वपादपद्मे

3 निजाज्ञा

4 परतन्त्रः

5 आज्ञाफलम्

6 ब्रह्मचर्यफलम्

7 ज्ञानफलं

8 भुक्तफलं

9 राज्यभारः

10 योगिवेषः

§ 9 उपपादसमास

Упаदा-самаса — прикметник, який є скороченням речення. Дієслово у самасі найчастіше трансформується в віддієслівний іменник, що утворений क्वि-суфіксом, і який завершує самасу. Саме за таким іменником наприкінці самаси можна впізнати уपाда-самаси. Перше слово упада-самаси — це об'єкт дієслова, що втратив відмінкове закінчення. Відносини між об'єктом і дієсловом відповідають валентності дієслова: ходити (по чому?), народжуватися (від кого?), говорити (що?), проте не завжди.

§ 10 Упада-самаса також може бути утворена деякими іменниками в сенсі імені діяча, наприклад कार той, хто створює, हर той, хто бере, शय той, хто лежить: कुम्भकारः гонгар (той, хто створює горщики), मनोहरः коханий (той, хто забирає серце), हृदिशयः лежить у серці, а також іменниками від суфікса इन्

Приклад самаса-віграхи упада-самаси:

इन्द्र-जित् від кореня जि — इन्द्रं जयति इति इन्द्रजित् Переможець Индри.

सर्वगः – सर्वत्र गच्छति इति सर्वगः Той, хто ходить всюди.

कामचारिन् – कामेन चरति Той, хто зрушений бажанням.

च) Перекладіть і зробіть самаса-віграху самас за типом «упада»:

1 लोकक्षयकृत्

2 ज्ञानदः

3 आत्मजः

(корінь जन् керує п'ятим і сьомим відмінками «народжуватись від кого і в кому»)

4 धर्मज्ञः

5 कृतज्ञः

6 मनुजः

7 वेदविद्

8 स्वर्गगः

9 लोककृत्

छ) Утворіть самаси

1 *Той, хто дає воду.*

2 *Даний богом.*

3 *Той, хто знає людей.*

Створюючий (той, хто
4 *робить) книги.*

5 *Той, хто ходить лісами.*

6 *Переможець ракшасів.*

§ 10 द्विगुसमास

Двігусамаса являє собою числівник та іменник, де перше слово — числівник, що втратив закінчення відмінка та числа.

Закінчення всієї самаси залежить від числівника або ж стає середнього роду в однині, оскільки виокремлюють два типи двігусамас: ті, що створюють єдність एकवदेभावी і ті, що створюють множину अनेकवदेभावी.

Самаса-віграха двігусамас:

Двоякісність (зібрання двох якостей) द्विगुणम् — द्वयोर् गुणयोः समाहारो द्विगुणम्.

52 пелюстки द्विपञ्चाशद्वलाः — द्विपञ्चाशतः च ते दलाः च द्विपञ्चाशद्वलाः.

51 літера एकपञ्चाशदर्णाः — एकपञ्चाशतः च ते अर्णाः च एकपञ्चाशदर्णाः.

Особливістю цифр у санскриті є використання іменників для позначення цифр, наприклад वेद позначає цифру 4 (бо вед — 4), ऋतु сезон — 6 (бо в Індії шість сезонів).

§11 द्वन्द्वसमास

Двандва-самаса — це перелік, в якому скорочено закінчення числа і відмінка слів. Виділяють два типи двандва-самаси: ті, що створюють єдність समाहारद्वन्द्वः і перелік इतरेतरद्वन्द्वः.

Самаса-віграха двандва-самас:

Дві руки, дві ноги і обличчя पानिपादमुखम् — पानी च पादौ च मुखं च पानिपादमुखम् ,

Рама і Лакшман रामलक्ष्मणौ — रामः च लक्ष्मणः च रामलक्ष्मणौ.

छ) Зробіть самаса-віграху і переклад українською самас за типом двігу і двандва:

1 पञ्चभूतानि

2 त्रिविधाः

3 अष्टाविंशतितत्त्वानि

4 पञ्चकर्मेन्द्रियाणि

5 चतुर्विधाः

6 चतुर्भुजाः

7 ऋतुभुजाः

8 ऋतुकोणम्

9 वेदबाहु

10 प्रियाप्रियम्

11 धेन्वश्वौ

12 पत्रपुष्पाणि

13 मुनिविद्वन्तौ

14 चराचरम्

15 रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः

झ) Утворіть самаси в підкреслених словосполученнях, визначте тип самас:

1 5 оленів.

2 Загибель трьох світів.

3 Три-частинна книга.

4 14 літер.

5 Доброчесний і позбавлений геснот світ.

6 Рама побагив двурукого Ракшаса.

7 Шестикутний будинок.

8 Чотирипелюсткова чакра.

9 Знаючий приемне та неприемне.

10 Переможець п'яти ракшасів.

§ 12 बहुव्रीहिसमास

Бахувріхі-самаса — це скорочення виразу, наприклад — «багатодітний», тобто «той, хто має багато дітей». Як видно з прикладу, самаса скорочує дієслово «мати», відмінок об'єкта дієслова та займенниковий зворот «той, який». Перше слово бахувріхі-самас зазвичай є прикметником, який характеризує друге слово. Бахувріхі-самаса отримує відмінок, рід і число того слова, яке вона характеризує, бо вона утворює прикметник (багатодітні люди, багатодітна мати, багатодітний батько).

Бахувріхі-самаси поділяють на декілька типів, три з яких зустрічаються найчастіше:

द्विपदबहुव्रीहिर् та, що має дві частини, приклади —

मोक्षभागः *той, чия доля — звільнення* मोक्षः भागः यस्य स मोक्षभागः,

बहुव्रीहिः *той, у кого багато рису* बहुणि व्रीहि यस्य स;

बहुपदबहुव्रीहिर् та, що має декілька частин — द्वदशारः *той, що має 12 спиць (колесо);*

सहपूर्वपदबहुव्रीहिर् виражає сенс спільності — सरामः *супутник Рами.*

Зустрічаються бахувріхі-самаси, утворені за допомогою префікса अः —

शोको नास्ति यस्य स अशोकः *безпегальний.* ॥

Деякі сталі бахувріхі-самаси:

जितेन्द्रियः *той, ким переможені почуття (इन्द्रिय n),* जितानि इन्द्रियानि येन स

कृतव्रतः *той, чії обітницї виконані (व्रत n),* कृताणि व्रतानि यस्य स

दिगम्बरः *той, хто одягнений у сторони світу (той, чий одяг — сторони світу) (दिश् f),*

दिशः अम्बरः यस्य सः

कृतकृत्यः *той, ким зроблена робота (कृत्य n),* कृतं कृत्यं येन स कृतकृत्यः

कृतान्तः *той, ким зроблений кінець (Яма),* कृतम् अन्तं येन स कृतान्तः

चक्रपाणिः *той, в чїїх руках зброя-чакра (Вишну).* चक्रः पाण्योः यस्य स चक्रपाणिः

अ) Зробіть самаса-віграху бахувріхі-самас

रतिफलम्

दशरथः

धृतराष्ट्रः

पादपः

जलदः

उत्तमस्त्री

उत्तमस्त्रीसहाय

ज्ञानयोगः

मेघदूतः

वसुदेवः

कालिदासः

रामायणम्

गणेशः

रघुवंशः

अर्थशास्त्रम्

धर्मशास्त्रम्

पञ्चतन्त्रम्

हितोपदेशम्

हिमालयः

ऋतुसंहारम्

दशकुमारचरितम्

यतेन्द्रियमनोबुद्धिः

८) Перекладіть санскритом, зробіть самасу і самасавіграху

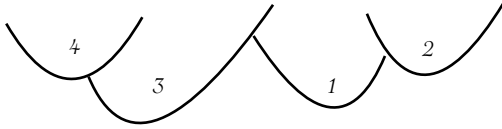
1. *Той, чия промова істинна.*
2. *Чорно-шкірий (той, чия шкіра горна).*
3. *Веди та частини вед.*
Суть вед та їх частин.
4. *Той, що знає суть вед та їх частин.*
5. *Красень (той, чия зовнішність приємна).*
6. *Той, хто переміг гнів (той, чий гнів переможений).*
7. *Всі науки.*
8. *Той, що знає всі науки.*
9. *Великий мудрець.*
10. *Мета і суть.*
11. *Той, що знає мету і суть всіх наук.*
12. *Подорож принца.*

Обидві самаси з підручника Голдмана, урок #12, із змінами.

ढ) जनकतनयास्नानपुण्योदकम् (Калідаса, «Хмара-вістун»), татпуруша самаса.

जनक ім'я, Джанака, तनया f. дочка, स्नान n. умивання, купання पुण्य a. чистий, освячений, उदक n. вода.

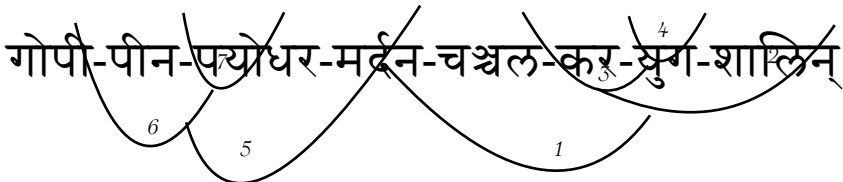
जनक-तनया-स्नान-पुण्य-उदकम्

Перепишіть самасу, відновивши відмінки і перекладіть (з урахуванням того, що у випадку 2 — карма-дхарая самаса, 1 — третій відмінок татпуруша, 3 — шостий відмінок татпуруша, 4 — шостий відмінок татпуруша).

ण) गोपीपीनपयोधरमर्दनचञ्चलकरयुगशालिन् ततपुरुशा-सामसा

शालिन् a. маючий, युग пара, कर рука, चञ्चल той, що тремтить, मर्दन n. масажування, पयोधर груди (що несе молоко), पीन ppp. наповнений, गोपी f. пастушка.

Перепишіть самасу, відновивши відмінки, і перекладіть (з огляду на те, що у випадку 2 — упапада, 3, 5 і 6 — шостий відмінок тат-пуруша, 4 і 7 — карма-дхарая самаса, у випадку 1 — п'ятий відмінок тат-пуруша).

त) Перекладіть самаси, враховуючи послідовність у дужках. Ця та наступна самаса — прикметники, що описують берег озера у творі Калідаси.

खण्ड уламок, तट схил, शिला гора, खण्डित rrr розколотий,

कोटि лезо, विषाण रिग, वृषण бик, त्रि три, अम्बक око.

त्रि - अम्बक - वृषण - विषाण - कोटि -खण्डित- तट - शिला - खण्डम्

8 7 6 5 4 3 2 1

[озеро], чий схил розколотий (поранений, проритий) уламками гір, що подібні до вістрь рогів Нандина (три-окого бика).

थ) दण्डम् стебло, कुमुद лотос, खण्डित зім'ятий, मुसल пестик, दशन бивень, ऐरावत Айрават (слон Індри).

ऐरावत -दशन -मुसल - खण्डित - कुमुद - दण्डानि

5 4 3 2 1

द) Перекладіть самасу з Муларамаяни.

पर інший, गुण добротесність, दोष недолік,

कल्पना уявлення, रहितम् залишене.

परगुणदोषकल्पनारहितम्

पर-गुण-दोष-कल्पना-रहितम्

§ 13 Ав'яї-бхава-самаса

गोष्पदीकृतवाराशिं मशकीकृतराक्षसम् ।

रामायणमहामालारत्नं वन्देऽनिलात्मजम् ॥

पदच्छेदनः गोष्-पदी-कृत-वार-राशिं मशकी-कृत-राक्षसम् ।

रामायण-महा-माला-रत्नं वन्दे अनिल-आत्म-जम् ॥

गो *корова*, पद *відбиток ноги*, वाराशि *океан (маса води)*, मशक *муха*, राक्षस *ракшас, демон*, महा *великий*, माला *намисто*, रत्न *коштовність*, अनिल *повітря, ім'я божества वाю*, गोष्पदीकृत *перетворений в корову*.

Я прославляю дитя Ваю (Ханумана), [який —] коштовність у великому намисті Рамаяни, що перетворив океан на калюжу, а ракшасів — на мух.

Тут ав'яї-бхава самаси मशकी-कृत-राक्षसम् і गोष्पदीकृतवाराशिं — створені вторинним суфіксом ई, який стає між частинами самаси. Таки самаси мають назву «चुवी»

गोस् - पद - ई - कृत - वाराशिं

Інші приклади ав'яїбхава-самас:

यथाविधि *відповідно до правил*, प्रत्यहम् *щоденно*, अनुज्येष्टम् *відповідно до віку*, आजन्मनः *з народження*, असंशयम् *без сумнівів*, समक्षम् *безпосередньо (перед очима)*.

§ 14 Алуксамаса

Алуксамаса — підтип татпуруша і упапада-самас.

वाचस्पति *володар мови*

वनेचर *лісовий мешканець*

आत्मनेपद् *закінчення для себе*

परस्मैपद् *закінчення для іншого*

मनसिज *народжений у серці (Кама)*

सरसिज *народжений в озері (лотос)*

§ 15 Сталі самаси, що утворені вторинними суфіксами та іншими словами

В кінці або в середині самас

- अदि, x-adi — починаючи з x або x та інші, та подібне (गद्यपद्याद्यः проза, вірші та подібне).
- अन्त, x-anta — аж до x, до самого x або закінчуючи x (बादिलान्त ब-अदि - ल-अन्त від ба до ла).
- अन्तर्, x-antar — всередині x (तदन्तर् всередині цього).
- अन्तरम्, x-antaram — інший, ніж x (राजान्तरम् інший, ніж цей цар).
- आकृति, x-ākṛti — у формі x (सुप्त-अहि-सदृश-आकृति: зовнішністю подібна до сплячої змії).
- आत्मक, x-ātmaka — той, що має природу x (ल-आत्मिका та, що має природу ल).
- ऋच्छ, x-ṛccha — подібний до x (तदृच्छ подібний до нього).
- कार, x-kāra — створюючий x (अहङ्कारः творець «я»).
- तन्त्र, x-tantra — залежний від x.
- मय, x-maya — той, що складається з x, (आनन्दमयः той, що складається з насолоди).
- मात्र, x-mātra — всього лише x (स्मरणमात्रेण тільки лиш згадкою про).
- विशिष्ट, x-viśiṣṭa — охарактеризований x (विद्याविशिष्टः охарактеризований знанням).
- विशेष, x-viśeṣa — особливий x (कर्मफलविशेष особливий результат [своїх] дій).

На початку самас

अर्द्ध або अर्ध, ardhha-x — половина від x. (अर्धमत्सेन्द्रासनम् половина пози Матс'ендри)

§ 16 Зміна карантів у самасах

- Займенники мають особливий вид на початку самас:

मद् — усі відмінки однини першої особи.

त्वद् — усі відмінки однини другої особи.

तद् — усі відмінки та числа третьої особи.

अस्मद् — усі відмінки множини першої особи.

युष्मद् — усі відмінки множини другої особи.

Приклад: तत्पुरुषः його людина (तस्य पुरुषः)

- У деяких карантів відбуваються зміни наприкінці самаси:
 - इन् на इ - सुन्दरः योगी इति सुन्दरयोगिः
 - अन् каранти змінюють карант на अ (अहन् день — मध्याह्नः середина дня).
 - गो корова - गव
 - довгі голосні та дифтонги в двігу і двандва спрощуються до короткого голосного.
- На початку самаси:
 - इन्, अन्, अञ्च каранти втрачають назальний.
 - महत् стає महा.

Словник, अ-ज

अचर	<i>a</i>	нерухомий	कुमार	<i>t</i>	принц
अन्त	<i>t</i>	кінець	कृ	<i>5U 8U</i>	робити
अपि	<i>ind</i>	також, і, ж, але	कृत	<i>a</i>	зроблене
अप्रिय	<i>a</i>	неприємний	कृत्य	<i>n</i>	робота
अभिज्ञात	<i>ppp</i>	впізнаний	कृष्ण	<i>a</i>	чорний
अम्बर	<i>n</i>	одяг	कोण	<i>t</i>	кут
अर्ण	<i>t</i>	літера	क्रीडा	<i>f</i>	гра
अर्थ	<i>t</i>	мета, сенс, багатство	क्रोध	<i>t</i>	гнів
अश्व	<i>t</i>	кінь	क्षय	<i>t</i>	загибель
अष्टन्	<i>pit</i>	вісім	कोण	<i>t</i>	кут
आज्ञा	<i>f</i>	влада	क्रीडा	<i>f</i>	гра
आत्मन्	<i>t</i>	самість, своє, дух	क्रोध	<i>t</i>	гнів
आयन	<i>n</i>	подорож	क्षय	<i>t</i>	загибель
आर	<i>t</i>	кут (спиця)	गण	<i>N</i>	назва народності, Гани
आलय	<i>t</i>	притулок, житло	गत	<i>a</i>	той, хто пішов
आसौ	<i>prop</i>	цей	गमन	<i>n</i>	ходіння
इच्छा	<i>f</i>	бажання	गुण	<i>n</i>	якість, чеснота
इति	<i>ind</i>	ось	गुरु	<i>t</i>	вчитель
इन्द्र	<i>N</i>	Індра, владика	चक्र	<i>n</i>	вид зброї
इन्द्रिय	<i>n</i>	органи чуття, почуття	चतुर्	<i>pit</i>	чотири
इष् (इच्छ)	<i>6P</i>	бажати	चतुर्थी	<i>a</i>	четверта
ईश	<i>a</i>	керуючий, владика	चन्द्र	<i>t</i>	Місяць
उत्तम	<i>a</i>	найкращий	चर	<i>a</i>	рухомий
उदक	<i>n</i>	вода	चरित	<i>ppp</i>	подорож
उपदेश	<i>t</i>	інструкція, порада	जगत्	<i>n</i>	світ
ऋतु	<i>t</i>	сезон, б	जनक	<i>N</i>	Джанака
ऋषि	<i>t</i>	мудрець	जनक	<i>t</i>	батько
एक	<i>pit</i>	один	जन्	<i>4A</i>	народжуватися
एतत्	<i>prop</i>	цей	जल	<i>n</i>	вода
कन्या	<i>f</i>	дівчина	जि	<i>1P</i>	перемагати
कर्मेन्द्रिय	<i>n</i>	орган почуттів і дій	जित	<i>a</i>	переможений
कालि	<i>N</i>	Калі	ज्ञा	<i>9U</i>	знати

Словник, ज-भ

ज्ञान	<i>n</i>	знання
तत्त्व	<i>n</i>	суть, натура
तथा	<i>ind</i>	так
तत्र	<i>n</i>	вчення, нитка
-तत्र	<i>a</i>	залежний від
तृतीया	<i>f</i>	третья
त्यक्त	<i>ppp</i>	залишений
त्रि	<i>num</i>	три
दत्त	<i>a</i>	даний
दल	<i>n</i>	лист, пелюстка, частина
दशन्	<i>num</i>	десять
दा	<i>3U</i>	давати
दास	<i>t</i>	слуга
दिश्	<i>f</i>	сторона світу
दुस्	<i>приставка</i>	важко, погано
दूत	<i>t</i>	вісник
दृढ	<i>a</i>	стійкий, твердий
देव	<i>t</i>	бог, цар
द्वि	<i>num</i>	два
द्वितीया	<i>a</i>	друга
धर्म	<i>t</i>	шлях, закон, справедливість
धृत	<i>a</i>	стійке
धेनु	<i>f</i>	корова
नर	<i>t</i>	людина, чоловік
निज	<i>a</i>	своя
निद्रा	<i>f</i>	сон
नृप	<i>t</i>	цар
पञ्चन्	<i>num</i>	п'ять
पञ्चमी	<i>a</i>	п'ята
पञ्चाशद्	<i>num</i>	50
पठ्यन्ते	<i>pass.</i>	читається
पत्र	<i>n</i>	лист

पद	<i>t</i>	частина
पद्म	<i>n</i>	лотос
पर	<i>a</i>	інший
पा	<i>IP</i>	пити
पाणि	<i>t</i>	рука
पाद	<i>t</i>	нога
पुत्र	<i>t</i>	син
पुरुष	<i>t</i>	людина, чоловік
पुष्प	<i>n</i>	квітка
पुस्तक	<i>n</i>	книга
प्रत्यर्थिन्	<i>a</i>	ворожий
प्रिय	<i>a</i>	приємний, улюблений
फल	<i>n</i>	плід
बहु	<i>a</i>	великий, численний
बाधित	<i>ppp</i>	змучений
बाहु	<i>t</i>	рука
बुद्धि	<i>t</i>	розум
ब्रह्मचर्य	<i>t</i>	брахмачар'я
भरत	<i>N</i>	Бхарата
भय	<i>t</i>	страх
भुक्त	<i>n</i>	насолада
भार	<i>t</i>	ноша
भारत	<i>a</i>	те, що належить Бхараті
भार्या	<i>f</i>	дружина
भूज	<i>t</i>	рука
भूत	<i>n</i>	першоелемент
भूभुज	<i>t</i>	цар
मनस्	<i>n</i>	розум, увага
मनु	<i>N,t</i>	Ману
मरण	<i>n</i>	вмирання
महत् (महा)	<i>a</i>	великий
मित्र	<i>n</i>	друг

Словник, म्-स

मुख	<i>n</i>	рот, обличчя
मुनि	<i>m</i>	мудрець
मूल	<i>n</i>	корінь
मृग	<i>m</i>	олень
मेघ	<i>n</i>	хмара
मोक्ष	<i>m</i>	свобода
यत	<i>ppp</i>	контрольований, приборканий
योग	<i>m</i>	метод, союз
योगिन्	<i>m</i>	йогін
रक्त	<i>a</i>	червоний
रक्षस्	<i>m</i>	ракшас
रघु	<i>N</i>	Рагху
रथ	<i>m</i>	колісниця
राक्षस	<i>m</i>	ракшас
राजन्	<i>m</i>	цар
राज्य	<i>n</i>	царство
राम	<i>N</i>	Рама
राष्ट्र	<i>n</i>	царство
लक्ष्मण	<i>N</i>	Лакшмана (брат Рами)
लाता	<i>f</i>	плющ, лоза
लिङ्ग	<i>n</i>	член, ознака
लोक	<i>m</i>	світ, людина, люди
वन	<i>n</i>	ліс
वर्ण	<i>m</i>	буква, колір
वंश	<i>m</i>	рід
वसु	<i>n</i>	багатство, речі
वाच्	<i>f</i>	мова
वास	<i>a</i>	той, хто живе
विग्रह	<i>m</i>	поділ
विद्	<i>4A</i>	знати
विद्वत्	<i>m</i>	вчений
विध	<i>m</i>	тип, вид

विभक्ति	<i>f</i>	відмінок
विंशति	<i>num</i>	двадцять
वृक	<i>m</i>	вовк
वेद	<i>N</i>	назва твору, Веда, 4, зна
वेष	<i>m</i>	одяг
व्याघ्र	<i>m</i>	тигр
व्रत	<i>n</i>	борг, обітниця
व्रीहि	<i>n</i>	рис
शक्ति	<i>N</i>	Шакті
शत्रुघ्न	<i>N</i>	Щатругхна
शास्त्र	<i>m</i>	наука
शिव	<i>N</i>	Шіва
शुक	<i>m</i>	папуга
शूर	<i>m</i>	ворог
शैल	<i>m</i>	гора
शोक	<i>m</i>	туга
षष्ठी	<i>a</i>	шоста
सप्तमी	<i>f</i>	сьома
समास	<i>m</i>	самаса
समाहार	<i>m</i>	збори
सहाय	<i>m</i>	друг, компаньйон
सर्व	<i>ppn</i>	всі
संहार	<i>m</i>	збори, союз
सिंह	<i>m</i>	лев
सीता	<i>f</i>	Сіта
सुन्दर	<i>a</i>	гарний
स्नान	<i>n</i>	умивання, купання
स्त्री	<i>f</i>	жінка
स्वर्ग	<i>m</i>	небо
हत	<i>a</i>	вбитий
हित	<i>a</i>	належний, гарний
हिम	<i>m</i>	зима, сніг, лід, холод

2	<i>nit</i>	द्वि	<i>мертвий</i>	<i>a</i>	मृत
3	<i>nit</i>	त्रि	<i>світ</i>	<i>n</i>	जगत्, लोक
4	<i>nit</i>	चतुर्	<i>великий,</i> <i>численний</i>	<i>a</i>	बहु
5	<i>nit</i>	पञ्चन्	<i>мудрець</i>	<i>t</i>	ऋषि, मुनि
6	<i>nit</i>	षष्	<i>наука</i>	<i>n</i>	दर्शन, तन्त्र, शास्त्र
14	<i>nit</i>	चतुर्दश	<i>неприємний</i>	<i>a</i>	अप्रिय
<i>бог</i>	<i>t</i>	देव	<i>нога</i>	<i>t</i>	पाद
<i>літера</i>	<i>t</i>	अर्ण, वर्ण	<i>обітниця</i>	<i>n</i>	व्रत
<i>Веда</i>	<i>N</i>	वेद	<i>набувати</i>	<i>1P</i>	आप्
<i>великий</i>	<i>a</i>	महत्	<i>олень</i>	<i>t</i>	मृग
<i>бачити</i>	<i>1P</i>	दृश्	<i>плід</i>	<i>n</i>	फल
<i>зовнішність</i>	<i>n, f</i>	दर्शन, कृति	<i>перемагати</i>	<i>1P</i>	जि
<i>вода</i>	<i>n</i>	उदक, जल	<i>папуга</i>	<i>t</i>	शुक
<i>всі</i>	<i>a</i>	सर्व	<i>принц</i>	<i>t</i>	कुमार
<i>загибель</i>	<i>t</i>	क्षय	<i>приємний</i>	<i>a</i>	प्रिय
<i>гнів</i>	<i>t</i>	क्रोध	<i>подорож</i>	<i>n</i>	आयन
<i>давати</i>	<i>3U</i>	प्रदा	<i>ракшас</i>	<i>t</i>	रक्षस्, राक्षस
<i>даний</i>	<i>a</i>	दत्त	<i>Рама</i>	<i>N</i>	राम
<i>дівчина</i>	<i>f</i>	कन्या	<i>промова</i>	<i>n / f</i>	वाक्य, वाच्
<i>робити</i>	<i>5U 8U</i>	कृ (करोति)	<i>Сіта</i>	<i>f</i>	सीता
<i>чеснота</i>	<i>t</i>	गुण	<i>страх</i>	<i>t</i>	भय
<i>друг</i>	<i>n</i>	मित्र	<i>суть</i>	<i>n</i>	तत्त्व
<i>йти</i>	<i>1P</i>	गम्	<i>створювати</i>	<i>a</i>	कृ
<i>дружина</i>	<i>f</i>	भार्या	<i>вбитий</i>	<i>a</i>	हत
<i>закон</i>	<i>t</i>	धर्म	<i>кут</i>	<i>t</i>	कोण, आर
<i>знати</i>	<i>9U / 4A</i>	ज्ञा / विद्	<i>впізнаний</i>	<i>ppp</i>	अभिज्ञात
<i>істинний</i>	<i>a</i>	सत्य	<i>стійкий,</i> <i>сталий</i>	<i>a</i>	धृत्, दृढ
<i>книга</i>	<i>n</i>	पुस्तक	<i>цар</i>	<i>t</i>	देव, नृप, राजन्
<i>пелюстка</i>	<i>n</i>	दल	<i>колір</i>	<i>t</i>	वर्ण
<i>ліс</i>	<i>n</i>	वन	<i>мета</i>	<i>t</i>	अर्थ
<i>найкращий</i>	<i>a</i>	उत्तम, श्रेष्ठ	<i>чакра</i>	<i>t</i>	चक्र
<i>улюблений</i>	<i>a</i>	प्रिय	<i>частина</i>	<i>t</i>	भाग, अङ्ग, पद, दल
<i>люди</i>	<i>t</i>	लोक	<i>чорний</i>	<i>a</i>	कृष्ण

«Самаси» - шостий блок методичного посібника “Санскрит для практиків йоги”. Автор посібника — Приходько Тетяна, викладач санскриту в проєкті «Санскрит в Україні», www.sanskrit.com.ua.

Від автора

Задум, з яким я створювала цей розділ, - показати все різноманіття самас, тим самим поступово підвести учня до самостійного орієнтування в цьому просторі, де він не буде відчувати безсилля або відчаю від необхідності проявляти творчість та інтуїцію. І те, й інше почне зароджуватися в процесі виконання вправ.

Рекомендований темп занять — один розділ на тиждень (розділи позначені римськими цифрами). За таким темпом посібник розрахований на 4 тижні.

Для того, щоб полегшити вибір значень слів з усіх можливих синонімів, до посібника додано словник.

Бібліографія:

Sanskrit made Easy Part II., Н. Н. Dr. Vagish Shastri. Varanasi. 2016.

Goldman, Devavāṇīpraveśikā, An Introduction to the Sanskrit Language.

Scholastic Sanskrit: A Handbook for Students, by Gary A. Tubb and Emery Boose (New York: 2007).

Samaasacakram (знайдено на просторах мережі, автор не відомий).

Вправи в посібнику містять самаси з текстів епосу, кама-шастр, сутр, високої поезії, творів «Чакракаумуді» та «Бхагавадгіта».

2019-2024 р.р.